

XIII.

Földműves socialismus.

Sz. A.

S z e g e d

I.

Igen érdemes főmester!
Szeretett testvéreim!

Midőn páholyaink a földműves socialis-
mus kérdését napirendre tűzték, erre őket
hitem szerint azon szoros kapcsolatnak érzete
vezette, melyben a szabadkőművesség a so-
cialis kérdésekkel áll.

Azt hiszem, felfogástokkal nem állok
ellentétben, midőn azt állítom, hogy a sza-
badkőművesség létjogosultsága, főként az in-
tézmeny socialis természetében gyökerezik
s legmaradandóbb becsű sikereit épen ilyen
irányú intézmenyek meghonosításában, a tár-
sadalom socialis berendezkedésének előké-
szítése terén érheti el.

Így fogván fel a kérdést, természetes,
hogy a legnagyobb megtiszteltetésnek tekint-
hetem odairányuló felhívásokat, hogy a

magyar földműves socialismus tárgyalása során eddigi (megvallom hiányos) tanulmányaim alatt felmerült eszméimet előadjam és ennek ez alkalommal a legnagyobb készséggel teszek eleget.

Mielőtt azonban a tárgyalásba bocsátkoznám, engedjétek meg, hogy a tárgyalásnak eddigi módjára néhány megjegyzést tegyek s egyúttal kimutassam az utat, melyen e kérdésnél, ha tárgyalásától valamely irányban eredményt várunk, az én szerény véleményem szerint haladni kell.

Nem akarok kritikát gyakorolni az eddigi történetek felett s kritikám jogos sem lenne, ha nem annak elismeréséből állana, hogy azon tiszteletreméltó testvéreink, kik eddig a kérdéshez hozzá szóltak, sok becses eszmét hoztak felszínre. Csak azt jegyzem meg, hogy kevés kivétellel mindenik az egész kérdést ölelte fel s természetesen egy-egy rövid előadás keretében ily óriási terjedelmű eszmeirányzatról keveset és kivonatossan lehetett felvenni.

Továbbá azon hatásról kell beszámolnom, hogy előadó testvéreink némileg ötletszerűen tárgyalták a kérdést olyan for-

mán, amint az történni szokott, ha az ember pár órára azzal a szándékkal ül dolgozó asztalához, hogy egy témáról értekezést ír.

Ezt azért kellett felemlítenem, hogy igazolhassam eljárásomat, mely abból áll, hogy először utána jártam (már amennyiben körülményeim megengedték), hogy a kérdésben előttem mások már milyen következtetésekre jutottak s azokból annyit, amennyit a social politikával foglalkozók általánosan elfogadtak, röviden összefoglalva igyekszem előterjeszteni, kibővítve saját tapasztalataimmal is.

Mindenek előtt, hogy az eszmetömegbe némi rendszert vigyek, a kérdést három részre osztom. Ezek:

- a) A földműves socialismus története.
- b) A földműves socialismus okai.
- c) A földműves socialismus orvoslása.

A) Történetére részletesen ki nem terjeszkedem, mert hiszen az egész mozgalom annyira új, annyira szemünk előtti a születése és fejlődése, hogy eléggé emlékezetünkben lehet még az a nyomasztó érzés, mely megszállt, mikor 1891-ben arról vettünk hírt, hogy

Orosházán, Csabán, Battonyán, H.-M.-Vásárhelyen a nép között forradalmi jellegű mozgalom észlelhető s Orosházán ez kitörésre is került és a kitörést csak sortűz és szuronynyal sikerült elnyomni. 1894-ben H.-M.-Vásárhelyen a munkásoknak a rendőrség és kirendelt katonasággal valóságos harca volt, a múlt évben pedig már Szabolcsmegyében kellett ugyanezen eszközökkel helyreállítani a nyugalmat.

B) Hogy a földművesosztály világszerte ismert konzervativismusa egyszerre helyet adjon a legszélsőbb radikális eszmeirányzatnak, hogy a magyar föld népe régi hírű hazaszeretete egyszerre kozmopolita ábrándozásba csapjon át s hogy a viszonyok óda-faj üljanak, hogy családapák, csecsemős anyák, fanatikus hévvel álljanak a gyilkos fegyver elé, ahhoz néhány jött-ment ember, néhány újságpapírlap izgatása nem elég ok.

Itt mélyen gyökerező bajnak, az okok nagy tömegének kellett hatni.

Társadalmi rendünk lappangó kórsága fakadt itt fel, melyet nem lehetett (hiába kísértették meg) a fekélyes testrészt kiirtásával meggyógyítani. A szervezet kóroanyaggal van

telítve s ez a szerencsésnek hitt operáció után másutt ismét kiüt.

A magyar társadalomnak a földműves socialismusban jelentkező betegséget erőszakos eszközökkel többé nem lehet gyógyítani, itt alapos diagnosis, az előidéző okok nyílt felderítése, azok eltávolítása s jobb életkörülmények teremtése lehet az egyedüli kezelés. Sőt még ez sem elég, ma már pusztán az okok megszüntetése nem gyógyítja meg az előre haladt bajt, hanem külön orvosszerek is kellene. Mindenesetre első és legfőbb kötelesség az okok felderítése s erre már nem is kell sötétben tapogatóznunk. Kutatta a tudományos akadémia s kutatásainak eredménye egy vaskos kötetben van összefoglalva (Gaal Jenő „Az alföldi munkásmozgalom 1891.) Tanulmányoztatta az orsz. m. gazdasági egyesület, Békés-, Csanád- és Torontálmegyék gazdasági egyesületei, az előbbi megye közigazgatási bizottsága s mások.

Így az alföldi munkásmozgalomnak már valóságos irodalma fejlődött, amelyben a részletek eléggé meg vannak világítva. Én egyelőre megelégszem azzal, hogy lehe-

tőleg röviden összeállítom azokat, amik e téren összehordattak s ma a társadalom gondolkozóinak köztudatában élnek.

Ez okok a kérdés jelen stádiumában körülbelül a következőkben foglalhatók össze:

I. A gondoskodás hiánya

Erre mutatnak a következők:

1. A jobbagység alól felszabadított nép-réteg a közbejött forradalmi állapot s az azt követő erőszakos kormányzás alatt a többi társadalmi tényezők közé nem helyezkedhetett be kellő nyugalommal.

2. Az alkotmányos aera beálltával sem részesültek abban a szükséges gondosságban, mely a szabadságban kiskorú népet megillette volna.

3. Az árvédelmi munkálatoknál ki voltak szolgáltatva egyes vállalkozók visszaélésének s azoktól sok meltatlanságot szenvedtek. (Jancsi bankók.)

4. Az említett földmunkálatok megszüntével munka- és kereset nélkül maradt nép nem talált hamarosan más kereseti kört.

5. Békés-megyében a Haruckern János György leányági utódainak telepítési rendszere, melylyel az uradalmakba minden háttár nélkül telepítettek munkás községeket.

II. A munkaadó es munkás egymástól való elidegenítése.

Érdek elkülönözöttség.

Ennek okai:

6. Patriarkalizmus megszűnte.

7. Az ellátással és természetben kivett járulékokkal fizetett munkabérek pénzzé változása és időközben, különösen a feles művelésnél elterjedt

8. uzsora és robot.

III. A közgazdasági és népességi állapotok megváltozása.

Ilyen változások:

9. A legelők felosztása és az árterek lecsapolásával az eddigi mellékhaszonélvezetek megszűnte.

10. Az egyoldalú szemes gabonatermesre való áttérés, mely a munkásokat kisebb munkakörre szorította; a részes művelés megszűnte, a vető- és kapáló-gépek elterjedése, melyek a munkabérek egész évi egészséges fejlődését megakadályozták.

IV. A munkahiány

Okai:

11. A gabonaárak huzamos ideig tartó folytonos esése a gazdákat olcsóbb gazdálkodásra kényszerítette s így a kisebb birtokok saját kézi munkájukkal, a nagybirtokok, sőt némely munkáknál a kisbirtokok is ahol lehetett, gépekkel pótolták a kézi munkaerőt.

12. A birtokállapotok egészségtelen alakulása. Latifundiumok szaporodása, paraszt középbirtok fejlődése a kisbirtok rovására s ezzel sok kisbirtokos család visszaesése a munkásosztályba.

13. A birtokáraknak a paraszt középbirtokosok földéhsége által előidézett aránytalan emelkedése, miáltal majdnem teljesen lehetetlenné vált a munkás népre a birtokszerzés.

14. A len- és kendertermelés elhagyása s az ezekkel együtt járó háziiparágak kivészése.

15. Adózási rendszerünk, mely legsúlyosabban a kis existenciákra nehezedik, úgy az egyenes, mint a fogyasztási adóknál

16. A közvetett gazdasági rendszerekhez arányítva sűrű népesség.

17. A népesség rohamos szaporodása.

18. A rossz lakásviszonyok.

V. A politikai és közgazdasági viszonyok.

19. A pártoskodás. A választásoknál tapasztalható pajtáskodás, nagyhangú jelszavakkal való korteskedés, erőszakoskodások, törvénytelenések.

20. A legújabb pár socialis törvény kivételével az összes törvényhozásnak azon irányzata, mintha a vagyonos osztályok szorulnának védelemre a vagyontalanokkal szemben, amit tán röviden „az erősek védelmét czelő törvényhozásnak” lehetne nevezni.

21. A vagyon előtérbe tolulása minden téren, még a közigazgatásban is.

(Virilis intézmény.)

22. Közigazgatási tisztviselők rövidlátósága, részrehaj lósága, sokszor tudatlan és tapintatlan eljárása és sok visszaélése.

VI. A tekintélyek hanyatlása

23. Köztisztviselők nyilvánosan tárgyalt fegyelmi ügyei. Az intelligens osztály erkölcsi színvonalának esése. Sikasztások nagy száma,

különösen az árvaszékek és pénzügyintézetknél.

24. A nép haladottabb világnézete. A valóságos érzület csökkenése.

VII. Igények emelkedése.

Ennek okai:

25. Szélesebb körű, könnyű érintkezés. Módosabb osztályok hatványozott igém ei. Mások tétlen jóléte,
Nagyobb kereskedelmi forgalom.

VIII. Az alföldi nép hevesebb vérmérséklete.

Az elébb felsorolt okokban gyökerező elégedetlenség és elkeseredésre építő

26. Szó- és sajtóbeli izgatás.

27. Munkás körök titkos fennállása s az ezek alapján létrejött szervezkedés.

Ha ezek mindenikének bővebb megvilágításába akarnék bocsátkozni, azzal nem kerülhetném el, hogy az irodalomban közismeretű tények ismétlésébe ne essem, de becses türelmeteket is mértéken felül venném igénybe.

Ennélfogva csak néhány kérdést akarok a többi közül kiragadva, bővebben megvilágítani.

Különösen figyelemre méltók a közgazdasági állapotokban beállott változások.

Míg a hatvanas években Orosháza környékén egy munkás átlagos évi keresete 160 forint volt, az a 90-es évek elején csak 180 fortra emelkedett, de ezzel szemben a kiszámítható évi szükséglete 150-ről 260 fortra szökött fel, tehát a kereset átlagos emelkedése 20 forint, a szükségleteké 110 forint; százalékokban: a kereset emelkedett 12.5%-kal, a szükséglet pedig 73½%-kal. Ez az egyik ok, amely a conservatív földmívést a socialis eszmeáramlat iránt fogékonytá tette.

Az aratás ideje a 60-as években ezen a vidéken még 50 napig tartott, míg jelenleg átlagosan 25 napnál többre nem tehető s mivel majdnem az egész évi megélhetésük beszerzésére ez egyetlen rövid időszakot kellett felhasználniok, természetes, hogy munkásaink mindent elkövettek a munkabérek felemelésére és szervezkedésükkel el is érték azt, hogy az aratási munkabérek némileg magasabbra szöktek, de ennek így kellett lenni, mert az ugyanakkorra eső szükségleteik körülbelül 34 forinttal emelkedtek.

E siker a propagandát csak kitartóbbá, az ellenállást csak szívósabbá tette.

Arra nézve, hogy az aratási munka szinte kizárólagos kereseti forrásává vált egy egész néposztálynak, továbbá hogy milyenek a munkás kereseti- és megélhetési viszonyai, hallgassátok meg a következő, azőszes munkásokra vonatkozó adatokat:

Az egész Békésmegyében az átlagos napibér 1860-ban novembertől ápriliséig ellátással 35,7 kr, ellátás nélkül 45 kr. 1895-ben ellátással 39 kr, ellátás nélkül 54 kr. volt.

	Ellátással	Ellátás nélkül
Májusban 1860-ban	50	63,5
Június 1895-ben	58	74
Július 1860-ban	98	111
Augusztus 1895-ben	108,5	123
Szeptember 1860-ban	54	63,5
Október 1895-ben	60	70

Átlag az egész évben napi kereset:

1860-ban	51,5	62
1895-ben	57,2	71,5

25 év alatti tiszta emelkedése a napi munkabéreknek százalékban:

ellátás mellett 11%

ellátás nélkül 15.5%

Már ez a százalékos arány is világosan rámutat arra, hogy a gazdaközönség az ellátás megváltására áldozott többet, tehát az ehhez szükségesek ára emelkedett.

Már most, ha a hivatalosan gyűjtött statisztika alapján számított átlagos napibér ellátás nélkül e megyében 1895-ben 57,2 kr, ez 300 munkanap mellett kitesz 171 frtot, ami az orosházi járásra az imént említett 180 frtnál 9 frttal kevesebb.

Feltéve, hogy egy munkás családapa átlagosan legalább negyedmagával fogyaszt s az asszony és gyerek erre évi 50 frtnál többet nem keres, a család évi keresete kitesz 221 frtot.

Ebből házbérbe megy.....	20 frt.
fűtés és világításra minimum	20 frt.
adóra	5 frt.
marad élelem és ruházatra.....	176 frt.
Ruha (személyenként évente 9 frt)..	36 frt.
marad	140 frt.

Ebből jut napjára 38 kr.; egy ilyen család napi kenyérszükséglete legkevesebb 3 kg. s ez 12 krjával számítva is 36 kr., tehát egyébre jut 4 ember számára 2 kr.

Békesmegyében 1894-ben 51,371	nap-
számos volt;	
ebből kereső	21,756
„ eltartatott	29,615
a kereső	42.35%,
az eltartatott	57.65%

vagyis minden 100 keresőre 136 eltartott jut. Mivel a statisztikában az asszony is keresőnek van véve, ebből az következik, hogy 100 kereső házaspárra 272 eltartott jut, tehát a négytagú család az átlagon alul van számítva.

Csanádban és Csongrádban az arány még rosszabb; míg az országos átlagnál 815 keresőre csak 787 eltartott, tehát 100 házaspárra 193 s így 1 párra kettőnél kevesebb esik.

Ezek nem kicsinylendő adatok a szocialis mozgalom forrásának kutatásánál.

A munkabérek a földművelési miniszter által gyűjtött 1897. évi munkabérstatisztika szerint némi javulást mutatnak, amennyiben az országos átlag a nyári főmunkaidőben az 1896. évi 65 krról 68 krra emelkedett.

De a megélhetési viszonyok más körül-

mények folytán is nehezedtek. Már említem, hogy a szélesebb érintkezési kör az igények emelkedését vonta maga után, különösen a ruházkodásban. Míg azelőtt a feles műveléssel foglalkozó munkás lent és kendert termelt s ezt az asszony nép feldolgozta és belőle háznál csekély költséggel előállította a borjuszájú inget és a bő gatyát, az asszony alsó ruháit, ágy- és asztalneműeket, ma jóformán eltűnt úgy a kendertermelés, mint a vele kapcsolatos női iparágak.

Ma a gyolcs s a vászon a boltból kerül ki és még a varrásra sem minden háznál kerül sor.

A legelők rohamos felosztásával évtizedek előtt kiveszett az alföldi kis- és középbirtokosoknál a juhtenyésztés s az azzal járó előnyök. De származott abból sok más is.

Nem ismeretlen előttetek, hogy annak előtte az egyes községek s a közbirtokosság közös tulajdonában óriási terjedelmű legelők voltak, melyeken mindenki jóformán akadálytalanul űzte a baromtenyésztest. Az utolsó két évtized alatt e földeknek legnagyobb része szemes gabonát terem.

Felosztattak birtokarány szerint, úgy hogy akinek több volt, még többet kapott, a kinek kevés, az kevesebbet, a nagy tömeg semmit. Ez lehet jogos, de hogy a socialis állapotok megjavítására nem szolgált, az kétségtelen. Arra, hogy ezeknek az embereknek hallgatólagosan elismert joga volt azoknak a közbirtokoknak a használata, senki sem gondolt s így elestek a leglényegesebb mellékjövedelemtől.

A munkás nép szempontjából a birtokállapotok is a legszerencsétlenebb változáson mentek át. Pár évtized óta évről-évre gyártódtak a latifundiumok s különösen megszorodott az u. n. paraszt-középbirtok, még pedig egyenesen a kisbirtok rovására. Ez a tétel előttem eléggé meg volt világítva, de nem állhatom meg, hogy néhány adatot a magyar socialis mozgalom bölcsőjéből, Békésmegyéből fel ne hozzak.

A megye 640 ezer hold területéből jelenleg

13 % a	10 holdig terjedő
21 % a	10 – holdas
10 % a	50 – 100 „
7 % a	100 – 500 „
3 % a	500 – 1000

20 % az 1000 – 5000 holdas
5 % 5000 –10000 „
5 % 10000 holdon felüli
birtoktestekben van, 11% pedig kötött for-
galmú birtok.

A kisbirtokosok kezén van tehát:

50 holdig 340% 223,477

középbirtokosoké:

50-500 holdig 17% 106,246

nagybirtokosoké :

Az egész megyének $\frac{1}{3}$ -a van a kis-
birtokosok kezében, $\frac{2}{3}$ -a pedig paraszt kö-
zépbirtok és nagybirtok.

Mindezekhez járult még a népesség ro-
hamos szaporodása.

A népsűrűség km^2 -ként:

	1870	1880	1890	emlekedés számban	20 év alatt %-ban
Békés megyében	59,8	64,5	72,6	12,8	21,4
Csanád megyében	58,5	67,3	80,7	22,2	37,9
Csongrád megyében	52,2	56,4	65,4	13,2	25,4
Az országban	48,4	49,0	54,0	5,6	11,5

Csakhogy a nevezett megyék egyes járásában, pl.: az orosháziban a lakosság növekedése e 20 év alatt az 50%-ot is meghaladja.

Nagyszénáson	69%
P.-Földváron, (orosházi telep)	111%
P.-Szt.-Tornyán	106 %
Sámszonban	107 %
Szab.-Szt.-Tornyán (orosházi telep)	105%

Csanád megyében a legkisebb emelkedés 94%, a legnagyobb 283%.

Csongrád megyében a legkisebb a népszaporodás Szentesen	10,9%
Szegeden már	21,7%
míg Sövényházán	307,7%.

A nagy szaporodással járó s egyéb okokban gyökerező elszegényedéssel, természetesen az azelőtt is rossz lakásviszonyok a végletig rosszabbodtak. Ma már ritka munkás, akinek háza volna s így a legtöbb szűk, penészes sárodúban húzódik meg, melynek apró, rozoga ablakait a gondos családanya őszszel papírral raggatja körül, hogy a hideg be ne jöjjön s a drágán szerzett tüzelés kárba ne vesszen. Ezek a viszonyok lehetnek egyik főoka annak,

hogy épen ezek a vidékek álltak elől eddig a gyermekhalandóság statisztikájában. A munkás megélhetési viszonyai megnehezedtek; gyerekei fölös számmal születnek. Künn az érintkezésben mások jólétét látja, otthon bűzös odú, elnyűtt asszony r sovány gyermekek. Miben találjon örömet, nincs-e megokolva az elkeseredés s a küzdelem jobb jövőért?

A közgazdasági állapotok megváltozásának legszomorúbb következménye a munkahiány.

Ha a munkásnak keresete volna, bizonyosan nem elégedetlenkednék.

A munkahiány legközvetlenebb oka a birtokmegosztásban keresendő. Pl. Békésmegye 23 községéből 13-ban az 1000 holdon felüli birtok majdnem túlsúlyban van.

Ennek egyik magyarázata a megye történetében található meg. 1723-ban az egész megyét egy linczi származású csász, és kir. élelmezési biztosnak adták, oly módon, hogy 24,000 frtnyi követelésére meg 13,000 fitot ráfizessen, tehát összesen 37 ezer frtéért. Haruckern János György, az új

birtokos a birtokot munkás kezekkel látandó el, telepítéshez kezdett s telepeseit külső birtokokkal is ellátta, azonban a család leányági utódai a Wenkheim, Károlyi, Sztáray és Apponyi grófok már csak olyan telepeket létesítettek, melyeknek a község belső területén kívül semmi más határa nem volt. A Kőrös szabályozási munkák befejeztével a termelés rizikóját nem kellett többé a munkással megosztani s így a régi részes munkát azután mind kisebb-kisebb térre szorították. Jöttek a vető-, kapáló- és cséplőgépek s a határnélküli 3000—4000 lakosú községek munka nélkül maradtak.

Ez a telepítési rendszer volt a mezei proletárok megteremtésében egyik tényező.

A telepes népnek a latifundiumokból egy darabkát sem lehet megszerezni s ez a munkások és az uradalmak közti ellentétet csak annál inkább fokozta.

Az aratás ideje az azelőtti 7—8 hétről 2—3 hétre szorítottatott, a cséplésnél gépek mellett kevés munkás kell.

A munkásnépnek tehát az ily uradalmak mellett körülbelül az év 3 hetében akad munkája, az is csak akkor, ha az

uradalom az állam közvetítésével felsővidéki olcsó munkásokat nem alkalmaz.

Ujabb időben, pl. a múlt évben, ezer meg ezer munkás maradt az aratási munkák idején munka nélkül csak Orosházán és H.-M.-Vásárhelyen.

Az uradalmi tisztek közt igen sok van, ki a munkások szervezkedését kicsinyes ellenséges indulattal tekintvén, mert tán tettének horderejét teljesen nem is ismeri, mindent elkövet a helybeli munkások mellőzésére.

Mikor egyiknek fölemlítettem, hogy ezzel az eljárással nyílt fölkelésre, vagy éhenhalásra kényszerítik a magyar munkást, az volt a válasz „hadd dögöljön éhen a kutya, vagy tanuljon tisztességet.” Ez irányban maga az állam járt elől a rossz példával, mert Mezőhegyesen kb. 3000 felsővidéki munkást foglalkoztat akkor, amikor a környéken munkahiányról panaszkodnak. Az alföldi földműves munkásnak legfőbb vágya a földszerzés, azonban amint azt előbb is jeleztem, ez reá nézve teljes lehetetlenség.

Lehetetlenség pedig nem csak azért,

mert az előbb kimutatott kereseti átlag mellett ehhez pénze nincs, hanem, azért is, mert ha kisebb tőket összegyűjthetne sem juthatna hozzá a birtokos gazdától. Alig lehet olyan összeget kérni, amit a szomszédbirtokos gazda meg ne adna az eladó földért.

Ezzel versenyre kelni annak, aki az őszszeg egy részét kölcsönből akarná fedezni, nincsen mód. Az alföldi munkás jól érzi, hogy ő a proletárságra jóformán örökre predestinálva van s ez is egyik oka az elégedetlenségnek.

Az elkésztésben nem kis része volt a közigazgatásnak sem. Eleintén a mozgalomról nem akart tudomást venni, megvetéssel kívánta agyonsújtani s midőn a kitörésig fokozódott, akkor tapintatlan erőszakossággal elnyomni. Ehhez járult az is, hogy a közigazgatási tisztviselők nyíltan tárgyalt fegyelmi ügyei a tekintélyek megingását vonták maguk után.

A politikai és közigazgatási állapotok megvilágítására csak a közigazgatási tisztviselők visszaéléseire akarok rámutatni.

A mostani választott tisztviselők állása a választóktól függ.

A munkásnép nagy része nem választó s így a munkaadók és munkások közt felmerült súrlódásoknál bizony gyakran dől a választó javára el az ügy akkor is, mikor a nem választónak van igaza.

Hogy a munkásnép elkeseredettségének előidézésében a köztisztviselőknek is van része, erre nézve rámutatok arra, hogy az orosházi első sortüzelést szavahihető független s intelligens egyének épen az ottani, akkori közigazgatási tisztviselőnek róják fel. Az összeütközés előzményei a következők:

Az illető tisztviselő elkoboztatta az akkor szervezkedő munkás-kör május elsejére kitzúzott lobogóját. A visszakérésére kiküldött deputációnak megígérte, hogy bizonyos feltételek mellett még délre visszaadja. Délben új ígéretet tett 4 órára s midőn nagy tömeg vonult a hivatal elé, hogy az ismét kérő deputáció mellett demonstráljon, az erélyes úr meglehetősen ijedt formában próbálta meg a csendesítést, közben pedig katonaságért sürgönyözött. A modoron feltüzelődött nép a második határidőre már zúgva kérte a zászlót s mikor a katonaság

megérkezett, ezen végleg feldühödött. Erre következett a sortűz.

Ezeket a vizsgálat úgy tudom kiderítette, az illető hivatalnok helyét rövid időn más foglalta el, de a kiontott vér nem folyt vissza az erekbe s az elhullott kenyérkérésőket nem helyettesítette más. Vajjon milyen állapotok lehetnek a szomszéd város közigazgatásában, ahol az 5 év előtti kitérésre rövid 2 év alatt kiderült a legközségesebb közigazgatási panama.

Vajjon Szabolcsban, a legújabb szintéren minta-közigazgatás van-e? A jövő megmutatja.

A többi körülmények mellett még a közterheknek is nagy tömege nehezedik a munkásnpre. Személyi-, kereseti adó s erre állami-, megyei-, községi-, út- és pót- s tudja Isten micsoda adók és mindezek a létminimumon alóli keresetre építve!

Erről nincs mit beszélni.

A munkásmozgalom okainak tanulmányozására Békés megye közigazgatási bizottsága egy albizottságot küldött ki annak idején s nem tartom érdektelennek e komoly testület elé terjesztett jelentéséből idézni a következőket:

A munkásnép a maga természetes egyszerűségében s szokásai szerint a jobbágyság megszünte utáni időben is panasztalanul élt, ámde míg utóbb művelődésével kapcsolatban igényei is egyre nőttek, keresete, jövedelme egyre csökkent.

Gazdasági fejlődésünk rendjén földművelésünk, ha ugyan a jóformán kizárólag magtermelési üzemre lehet e jelzõt használnunk, egyre belterjesebb lett; a nagy uradalmak házi kezelés alá vétettek; a tőke, a gép pótolta az emberi erőt; a haszonbéres és feles gazdálkodás éppen a házi kezelés eszközeinek megkönnyebbítése által, itt is ott is megszüntettetett; a legelők eke alá kerültek: s mind ez a munkásnép keresetének csökkenését s megélhetési feltételeinek súlyosbítását eredményezte épp úgy, mint a vasutak kiépítése s használata a fuvarozással foglalkozó zsellérek keresetét kevesbítette.

Minden esetre igen súlyosította helyzetüket azon körülmény, hogy mikor művelődésükkel kapcsolatosan világnézetük megváltozott, ruházati, élelmezési és élvezeti igényeik emelkedtek, éppen az idotájt fejeztettek be a Tisza s körösi nagy vízszabályozási munkálatok, minek következtében nagy vidék földmunkás népe ismét a mezei munkára adta magát, ami a dolog természete szerint a

munkabér csökkenést vont maga után annyival is inkább, mert ha a munkaadók e helyzetet nem is zsákmányoltak ki maguk a versengő munkások tették mind olcsóbbá a munkabért.

Közgazdasági torgalmunk követelményei a gazdálkodó közönséget a legtöbb mezei munka az aratás s cséplés lehető leggyorsabb végrehajtására kényszerítik s így bár a munkálatokhoz több munkás alkalmaztatott, a munkások munkaalkalma s ezzel arányban keresete, ismét csökkent

Azon körülmény, hogy a vármegyében levő kisebb birtokok legtöbbje a paraszt birtokososztály kezeibe ment át, míg egyrésről ez osztály életerős fejlődését eredményezte, másrésről ismét a munkaszükséglet csökkenését okozta, mert a paraszt földbirtokos maga, családja s hozzátartozóival munkálkodván, alig-alig alkalmaz fizetett munkást s birtokának növekedésével munkásszükséglete nem emelkedik.

Míg a fentiek szerint a mezei munkások munkaalkalma s ezzel keresete is egyre csökkent, addig másrésről a mezei munkából élők száma egyre emelkedett, nemcsak a munkások családja s bevándorlás, de azáltal is, hogy 1—20 holddal bíró foldesgazdák, a magas földárak miatt hátrahagyandó családtagjaiknak többet nem szerezhettek s így a

családtagok kis örökrészükkel már a munkásosztályba kerültek ismét vissza, úgy mint azok is, kik azelőtt, mint kis haszonbérlők, maguk gazdálkodhattak s ily minőségben még munkást is alkalmaztak.

Így a munka s szükséglet csökkenése a munkáskínálat emelkedése következtében munkásaink gazdasági helyzete kedvezőtlen lett, s mert a mely zavart egyensúly eredményeit minden munkás megérezte, ez okozta azt, hogy a társadalmi s anyagi helyzetükkel egyaránt elégedetlenek, sorsuk megjobbítására irányzott mozgalma életre kelt.

A viszonyok ilyen alakulása mellett lehet-e csodálkozni azon, ha az internacionális socialis propaganda nem mulasztotta el e nagy neptömeg megmozdítását, melylyel saját ügyének is nagy nyomatékot szerezhetett. Vak lett volna, ha meg nem látja, bolond, ha fel nem használja.

A sajtója szórta az eseteket, amelyek keserítik a népet, minden kis dolgot nagyra fűjva, ügyesen tálalt fel s így lett az alföldi földművesek nyomorúságos socialis állapota szervezett socialis mozgalom forrása. A sajtó hatása nem csodálható. A népoktatási törvények némi végrehajtása meg-

szaporította az olvasók számát, de a sok tanyahelyen ma is működő napszámosból takács- s egyéb mesterlegényből lett zugtanító, sem a hazafias nevelést, sem az általános világnézletet növendékeinek arra a magaslatra nem emelhetette, ahol a körülmények logikus mérlegelese, a valóságnak a nagyítástól való elválogatása s a magasabb szempontok szerinti ítélkezés kezdődik.

A nép azoknak, akik még nem csalták meg, természetesen sokkal inkább hitt, mint azoknak, kikben már csalódott s e hiedelem akkor, amikor a szervezkedéssel sikerült nemi előnyöket kivívni, vak bizalommal növe ment köztük a köztudatba.

A socialis irányzatot, míg annak talaja már teljesen készen nem állott, hiába prédikálták.

Azt megszülettek a körülmények, (azok, amelyeket mint elfogadott okokat már felsoroltam) az izgatás csak irányította, tömörítette a mozgalmat.

Azon hiszemben lévén, hogy a földműves socialismust előidéző okok nagyrészt legalább érintettem, következnek az orvoslás módjairól egyetmást elmondani.

Az idő előrehaladottságára való tekintettel engedj meg kedves főmester s járuljatok hozzá szeretett testvéreim, hogy ezekre vonatkozó munkálatomat akár írásban letegyem elétek, akár egy arra alkalmas másik munkán terjeszthessem elő.